

SÍROK – ÉS SORSOK

SCHWEIDEL ILONA, RHÉDEY ERZSÉBET, SZIRMAY ESZTER ÉS KNÉZICH OLGA SÍRJAI MISKOLCON

Hideg Ágnes

Miskolcon az 1990-es évek derekán merült fel az a gondolat, hogy a város temetőiről egy ún. temetőkatasztert kellene készíteni. A gondolatot tett követte, elsőként a Város Közgyűlésének 1999. december 2-án hozott határozatával, melynek értelmében a köz- és egyházi temetőkben nyugvó kiemelkedő személyiségek sírjait fel kellene kutatni majd később gondozni is ezeket.¹ A temetőkutatás gyakorlati megvalósítását a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület nyári táborozói kezdték el 2000-ben. Elsőként az Orthodox templom melletti elhagyatott temető-kertet mérték fel, majd a kutatómunka sikerén felbuzdulva, évről-évre másik temető feltérképezése következett. A munkálatok eredményeit a szakemberek egy-egy helytörténeti kiadványban közzé is tették.² 2009-ben a város rendeletet hozott (40/2009. XII. 2.) a védendő síremlékekről, melyekről a következő évben egy színvonalas kötet is megjelent Dobrossy István és Kiss Tanne István összeállításában.³ A város védendő síremlékeinek listája a lakosság és a szakemberek ajánlását figyelembe véve folyamatosan bővül. A kiemelkedő személyiségek síremlékei mellett azonban vannak olyan sírok is, ahol a benne nyugvók nem töltöttek be jelentős szerepet Miskolc történetében, de őseik/családjuk vagy nem mindennapi sorsuk mégis érdekes lehet a városiak számára.

A Mindszenti római katolikus temetőben - közel a könyvtár épületét elválasztó kerítéshez - található *Schweidel Ilona*, az aradi vértanú unokájának sírja, ki élete utolsó nyolc évét töltötte családjával körében Miskolcon.⁴ Schweidel Ilona Szentesen született 1879. július 3-án. Édesapja a vértanú egyetlen fia, Schweidel Béla, édesanyja pedig Kispál Julianna volt. Négyen voltak testvérek: Irma, *Ilona*, Emília és Antónia.⁵

Ilona első férje Teus Izidor tábornok volt, ebből a házasságából egy leánygyermek, Teus Herta⁶ született. Második férje nemes győrszigeti Thoma Pál huszárőrnagy, kitől második gyermeke, Thoma Sarolta született. Schweidel Ilona a háborús évek alatt (1940-1946) Sarolta lányával és annak családjával Cegléden, majd Pockingban (Németország) élt. 1947-ben hazatértek Budapestre, ekkor Antónia testvérénél laktak. 1951-ben lányával és unokájával együtt kitelepítették őket Kiskörére. Később engedéllyel áttelepültek Edelénybe Irma nővéréhez, majd 1956-ban beköltöztek Miskolcra. Schweidel Ilona itt halt meg 1964. június 11-én. Sírjára vésték az utókor számára: „Schweidel Ilona, az aradi vértanú unokája”.⁷

Miskolcon egy utcanév emlékezik meg Schweidel Józsefről, de emléktábla sehol nem jelzi a névadó személyét.

¹ ÜVEGES Tamás: Temetőkutatás Miskolcon. *Levéltári Évkönyv*. B.-A.-Z. Megyei Levéltár, Miskolc, 2005. 12-13. köt. 302. o

² Miskolc város temetőinek és védett sírjainak feldolgozására 1999-ben egy sorozatot indított a város. Elsőként a *Fából és deszkából - A miskolci Deszkatemplom* (1999) című kötet készült el, melyben 17 kiemelkedő miskolci sírját és életútját közölték a szerzők. A második kötet *A miskolci orthodox templom és sírkertje* (2001), a harmadik pedig a *Református templom és temető a miskolci Avason* (2003). A második és harmadik kötetben a honismereti/helytörténeti táborok kutatómunkájáról is képes összefoglalót közöl Titkos Sándorné és Rémiás Tibor. Egy évtized alatt tizennyolc temetőben sikerült értékmegőrző és feltáró munkát végezni a diákoknak és szakembereknek. A temetőkutatás meg nem jelent anyagait a miskolci levéltárban őrzik.

³ DOBROSSY István – KISS TANNE István (fotó): *Miskolc védett síremlékei*. Miskolc, 2010.

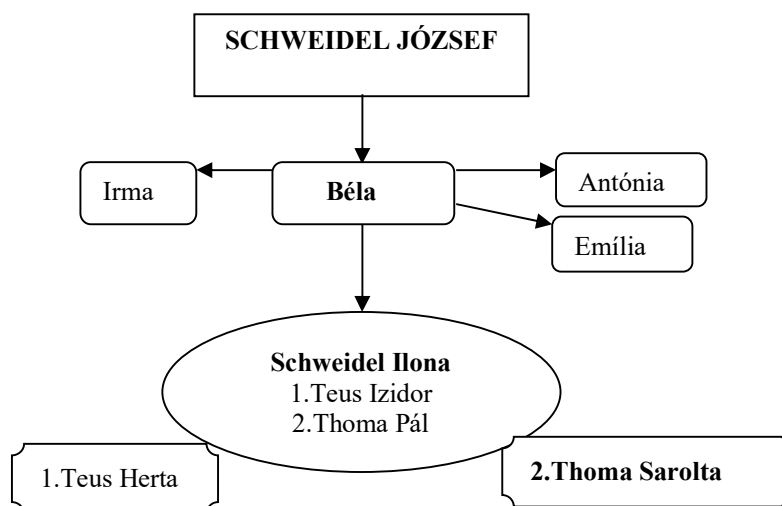
⁴ Mindszenti római katolikus temető: sírhely száma 33-19-08. A vértanú másik gyermekének (Karolina) is

fekszenek leszármazottai ebben a temetőben (Hegedeős Kálmán és Varga Lujza gyermeke: Hegedeős Zita-Solty Dénesné)

⁵ A négy leány fiatalkori fényképét lásd: TRENCSENY Károly: Emléklapok Schweidel József, aradi vértanú, Zombor város szülőtte szobrának leleplezésére. Zombor, Bittermann Nándor és fia Könyv- és Könyomdájából 1905. 18-19. o. Schweidel Irma Edelényben egy dohányboltban volt társtulajdonos. Nem ment férjhez, Edelényben halt meg 1954-ben, ott is temették el. Schweidel Emília Késmárkon élt, férje dr. Jachmann Ede orvos volt, gyermekük nem született. Késmárkon halt meg, sírja is ott van. Schweidel Antónia Erzsébet Budapesten élt, férje Czipot Géza tisztviselő volt. Egy fiuk született, László, de ő a 2. világháborúban eltűnt. Antónia később elköltözött Visegrádra, ott halt meg, ott is temették el.

⁶ Fényképét lásd TRENCSENY i. m. 20. o.

⁷ Schweidel Ilona életrajzi adatait unokája, Hidegné Gígler Mária (a vértanú ükunokája) közölte.

Schweidel Ilona - családfa részlet

Néhány sorral lejjebb található *Rhédey Erzsébet* sírja. Ő a Kiszédei Rhédey család leszármazottja. A Rhédey család régi magyar főnemesi család. Érdekes tény, hogy a család egyik nőtagja, Rhédey Claudia grófnő (1812-1841) II. Erzsébet brit királynő ükanyja.⁸

Rhédey Erzsébet 1903. november 21-én (vagy 24-én?) született Kassán.⁹ Édesapja Rhédey József. Erzsébet Egerben járt művészettörténet-

magyar irodalom szakra. A Főiskola elvégzése után Kassán tanított, majd férjhez ment Szirmay Miklóshoz. Két gyermekük született, Szirmay Tamás és Szirmay Eszter. A házaspár Eszter születése után 2 évvel elvált. Erzsébetet a szovjetek 1945-ben börtönbe csukták államellenes izgatásért. Innen megszökte Budapestre menekült, ahol újra tanított 1948-ig.¹⁰ Ezután Miskolcon kapott állást a Palóczy utcán lévő Ruhaszövetkezetben.

Schweidel Ilona (balra), lánya, Thoma Sarolta (jobbra), unokája, Gigler Mária (középen) 1960 körül. (Magántulajdon.)

⁸ BENEDEK Ágota: Magyar vérvonala a brit királyi házban – A Rhédey család. <https://idegenvezetes-london.hu/magyar-vervonala-a-brit-kiralyi-hazban-a-rhedei-csalad/> (Letöltés: 2019.05.09.)

⁹ Fényképét lásd: SZIRMAY Gábor: Az ugcocsi szirmai Szirmay család története. (Régi magyar családok 7.) Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága és a Tiszántúli Történeti Társaság. Debrecen, 2007. 83-84. o.

¹⁰ SZIRMAY i. m. 83-84. o.

*Schweidel Ilona sírja a Mindszenti római katolikus temetőben.
(Fotó: Hideg Ágnes, 2019.)*

Néhány küzdelmes év után kiváltotta az ipart, s a Kossuth utca 3. szám alatt egy kétszobás lakrészben lakott – ami egyben műhely is volt – Eszter lányával. Tanulói is voltak, akiknek szakrajzot és szabásmintarajzot tanított. Megrendelői közé a város elit nőközönsége tartozott. 1966 szilveszter éjszaka egy baleset következtében halt meg, temetése 1967 januárjában volt.¹¹ Lejárt sírja még megtalálható a Mindszenti római katolikus temetőben, melyhez időnként egy csokor virággal ellátogat egy régi, kedves tanítványa.¹²

Rhédey Erzsébet lánya, *Szirmay Eszter* az ugocsai Szirmay-ág leszármazottja. Apai felmenői között találjuk Szirmay Antalt, akit a tudományos világ Zemplén első történetírójaként ismer. Eszterék 1948-ban költöztek Miskolcra, mivel édesanyja itt kapott munkát, így Eszter is itt kezdte el iskoláit, majd Budapesten a Veres Pálné Gimnáziumban folytatta. Érettségi után kirakatrendező lett, 1964-ben pedig beiratkozott az

Kossuth utca 3. szám. (Fotó: Hideg Ágnes, 2019.)

*Szirmay Miklósné Rhédey Erzsébet sírja a Mindszenti római katolikus temetőben.
(Fotó: Hideg Ágnes, 2019.)*

Iparművészeti Főiskolára. Mikor 1966-ban édesanyja meghalt, akkor visszajött Miskolcra, s mint reklámgrafikus dolgozott a városban. Két sikertelen párkapcsolata után ismerte meg Májerszky Jenő kirakatrendezőt, akivel 1972-ben Svájcba emigráltak. Eszter itt sem érezte jól magát, 1978-ban úgy döntött, hogy Kanadába megy Tamás testvéréhez. Montreálban telepedett le és önálló életet kezdett. Ebben az időben unokatestvére, Kállay Kati manöken New Yorkban élt és dolgozott, itt is ment férjhez Fernando Saunders soulénekeshez.¹³ Kati ismerte a New York-i társasági élet sok neves alakját, köztük az épp akkor megözvegyült Halmi Róbert producert is. Az ő közvetítésével ismerkedett meg Eszter és Róbert, akik egymásba szerettek és 1980-ban összeházasodtak. Megismerkedésükről Eszter maga is így nyilatkozott: *Az amerikai lapok azt a változatot ismerik, miszerint Halmi Róbert filmesek társaságában ült a Fórum halljában, én meg csak úgy belovagoltam. A történet igaz, csak hogy akkor már férj-feleség voltunk, s természetesen egyedül a férjem volt az, akinek a látottak miatt arcizma sem rándult. A lovat egyébként a magyar csárdából kötöttem el, s amikor a doorman szélesre tárta előttem*

¹¹ Mindszenti római katolikus temető: sírhely száma 3C-09-11.

¹² Fekete-Tóth Erzsébet szóbeli közlése nyomán (2019).

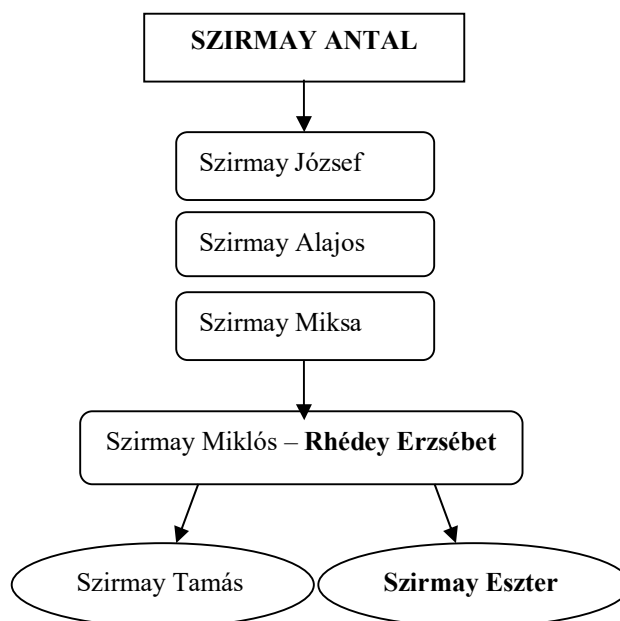
¹³ Kállay-Saunders András énekes szülei.

a Fórum ajtaját, én úgy döntöttem, ezt nem hagyom ki! ... férjemmel pedig New Yorkban ismerkedtem meg egy unokatestvérem által, aki modellként dolgozott.¹⁴

New York közelében Bedfordban egy gyönyörű házban éltek, rengeteget utaztak különböző egzotikus tájakra, országokba (Antarktisz, Kína, Kenya stb.). Halmi Róbert Budapesten született, Sárospatakon tanult, majd 1952-ben fotósként emigrált Amerikába. Jónévű magazinoknak dolgozott, majd a film világába kerülve producerként tucatnyi játékfilmet készített.¹⁵ A sárospataki alma matert 1993-ban nagyértékű könyvajándékkal támogatta.¹⁶ A házaspár a nyolcvanas évektől kezdve rendszeresen hazajárt Magyarországra, Budapesten a Fórum Hotelben, Miskolcon pedig a Juno Hotelben szálltak meg. A városban Palumby Gyulánál többször vendégeskedtek, mivel a tanár úr Halmi Róbertet a Sárospataki Kollégiumban, Esztert pedig a Kilián Gimnáziumban tanította. Amikor itthon voltak egyébként is szívesen találkoztak a régi ismerősökkel, barátokkal.

Az évek múltával a házaspár kapcsolata lazulni kezdett, végül 1997-ben elváltak. Eszter először Budán élt, majd Belsőbárándon egy romos

kastélyt újíttatott fel (Halmi Róbert segítségével), és ott rendezkedett be. A kastély körüli munkákhoz egy cseléd házaspárt alkalmazott, akik teljesen elzárták őt a külvilágtól, még a barátai sem látogathatták. A kialakult furcsa körülményeket Dr. Baloghné Tóth Erika így írta le Antal Imréről szóló könyvében: *az ő [házaspár] érdekük nyilvánvalóan az volt, hogy a ház asszonya minél inkább csak rájuk hagyatkozva élje az életét. ... amikor a cseléd kutyája szebb és masnisabb, és jobb sorsa van, mint a ház asszonya kutyájának, akkor nyilvánvalóan valami baj van. Volt olyan, hogy a cselédek mondták meg, hogy Eszter mikor ér rá, hová mehet, és hova nem. ... mindig ott pöffeszkedtek, és dirigálták az adott helyzetet.*¹⁷ Így elzárva a világtól, Eszter amúgy is meglévő alkoholbetegsége teljesen elhatalmasodott rajta, végül 2007 márciusában elhunyt. Gondozói valószínűleg nem tudhatták, hogy édesanyja Miskolcon hol van eltemetve, így nem mellé, hanem a Minorita templom alagsorában lévő kolumbáriumban helyezték végső nyugalomra. Esztert mozgalmas, kalandos sorsa magasra röpítette Halmi Róbert oldalán, de élete derékba tört és szomorú véget ért.

Szirmay Eszter - családja részlet

¹⁴ FAZEKAS Eszter: Belovagolt a Fórum halljába, II. Erzsébet rokona. A lapkivágat nem tünteti fel az újság címét és a megjelenés évét. A kivágat Fekete-Tóth Erzsébet tulajdona.

¹⁵ PÁLFI Rita: Meghalt idősebb Halmi Róbert. <https://24.hu/kultura/2014/07/31/meghalt-idosebb-robert-halmi/> (Letöltés: 2019.05.09.)

¹⁶ NAGY Klára: A „Halmy Library” rövid története. *Pataki Téka. A 800 éves város könyvtárai*. Kiss Endre József

szerk. Zrínyi Ilona Városi Könyvtár. Sárospatak, 2001. 209-210; HEGYI József: Öregdiák ajándéka Sárospataknak. *Észak-Magyarország* 1988. (jan. 13.) 10. sz. 4. o.; és UÓ: A patoki kollégiumtól Hollywoodig. *Észak-Magyarország* 1993. (nov. 30.) 280. sz. 8. o.

¹⁷ Dr. BALOGHNÉ TÓTH Erika: *Antal Imre krízisben*. Timp Kiadó. Budapest. 2006. 39-41.

*Középen Szirmay Eszter és Halmi Róbert barátok körében Miskolcon a diósgyőri Vár Étteremben 1981-ben.
(Magántulajdon)*

*Előtérben Halmi Róbert és Eszter, az ablaknál Palumby Gyula ül. Vár Étterem 1982.
(Magántulajdon)*

Szirmay Eszter nyughelye a miskolci Minorita templom alagsorában lévő kolumbáriumban. (Fotó: Hideg Ágnes, 2019.)

Gröber Józsefné született Knézich Olga családi sírja a Mindszenti római katolikus temetőben. (Fotó: Hideg Ágnes, 2019.)

A Mindszenti katolikus temető bejáratánál lévő kápolna mögött található egy másik aradi vértanú, Knézich/Knezič Károly lányának, *Knézich Olgának* a sírja.¹⁸ Knézich Károly Egerben ismerte meg feleségét, Kapitány Katalint. 1844-ben az egri főszékesegyházban összeházasodtak, s 1845-ben megszületett Olga (Augusztia Erzsébet), majd 1847-ben Irén (Szidónia Anna) lányuk. Az aradi tragédia után néhány évvel az özvegy édesanya is elhunyt, így a lányok teljesen árván maradtak. Ezután kilenc hónapig anyai

nagymamájuk nevelte őket, de miután ő is meghalt, Kálló Tivadar poroszlói földbirtokos lett a két kislány gyámja. Itt nevelkedtek mindaddig, amíg eladó sorba nem kerültek. *Babocsay Sándor ügyvéd, Egernek egyik legérdemesebb polgára, kinek édesatyja szintén Poroszlón lakott, mint fiatal jogász, gyakran megfordult a Kálló-háznál, s élénken emlékezik a két szép leányra, kik a hatvanas évek dereka előtt mentek férjhez.*¹⁹ Olgát Gröber József, Irént pedig Gröber Sándor vette feleségül. Gröber József 1862. április 28-án Poroszlón vezette oltár elé Knézich Olgát. A tanúk Babocsay György és Práznovszky Lajos keresett, messze földön híres jogászok voltak, a Kálló család hűséges barátai, kik a két Knézich leány nevelésében és jogbiztonságának óvásában jelentős szerepet tölthettek be.²⁰ Az ifjú férj az Aroktón és Muhi pusztán bérelt birtokon gazdálkodott. A házaspár gyermekáldásban igen gazdag volt,²¹ legtöbben közülük Muhi pusztán születtek, többen Miskolcon jártak iskolába, ill. itt telepedtek le. Később valószínűleg a szülők is beköltöztek Miskolcra, mivel Gröber Józsefnek és Knézich Olgának a halotti anyakönyvében lakhelyül a Miskolc, Hunyadi utca 64. számú ház van megadva. Knézich Olga 1898 májusában halt meg szívszélhúdásban, Gröber József pedig 1918-ban végelgyengülésben.

Knézich Olga közös sírban fekszik két gyermekével: Gröber Saroltával és Gröber Dezsővel és egy unokájával, Balás Olgival.

A Csabai kapuban a Herman Ottó Múzeum szomszédságában található egy Knézich Károlyról elnevezett utca.

Az írás négy ismert történelmi család négy kevésbé ismert nőtagját mutatta be. Sírjaik ugyan nincsenek védett sírrá nyilvánítva, de arra talán érdemesek, hogy Miskolc város közönsége feljegyezze nyughelyüket.²² Béke poraikra!

¹⁸ Greutter Zoltánné közlése nyomán.

¹⁹ BREZNAY Imre: Knezič Károly I. *Egri Népújság* 1922. (okt. 6.) 227. 2. o.

²⁰ BODÓ László: Adatok Knezič Károly családjának és le származottainak történetéhez I. *AGRIA. Az Egri Múzeum Évkönyve* 35. köt. Eger, 1999. 285-300. o.

²¹ 14 gyermekről ír a szakirodalom, de több közülük már csecsemőkorában meghalt.

²² Rhédey Erzsébet sírja lejárt, utód híján nem volt, aki megváltta.